

SZABÓ GYÖRGY:

A FUTURIZMUS

(GONDOLAT KIADÓ 1962.)

Hézagpótló munkáival jelentkezett Szabó György, amikor százhuszoldalas tanulmányával, valamint a futuristák, illetve a hozzájuk többé-kevésbé közel álló teoretikusok (Marinetti, Papini, Apollinaire, Majakovszkij) manifesztumait tartalmazó könyvével az „izmusok” nagyon is járatlan dzsungelében segíti eligazodni az olvasókat.

Tanulmányának kiindulópontja az a meggyőződés, hogy „a futurizmus sajátosan olasz jelenség, s csakis az olasz társadalom korabeli állapotából érthető meg... Az a tény, hogy a tízes-huszas években Európa több országában úgynevezett izmusok keletkeztek, csak arra mutat, hogy a polgári társadalom az imperialista fejlődés különböző fokozatain majdnem mindegyik létrehozta az irodalom és a művészet sajátosan avangardista szárnyát, s csak e feltétel szem előtt tartása mellett választhatjuk szét az egyes országok izmusainak jegeit a kölcsönhatásból eredőktől.”

Miből is indulnak ki a futuristák? Abból a tényből, hogy a modern életbe benyomuló technika új ritmust, új tempót sugall. Mint egy francia kritikus megállapítja: „a villamosság, a hálókocsik, a repülőgép, a rádió, az autók, a transz-szibériai vasút mind arra ösztökéli a költőt, hogy kövesse szaggatott, új, összefüggéstelen, s a klasszikus harmóniakat páratlanul, hatékonyan megvető ritmusait. „Ezért szakítanak minden eddigi kifejező formával és az aktivizmus, a cselekvés filozófiájának hirdetői lesznek. Ennek érdekében szabadon élnek a nyelvtani és tipográfiai eszközökkel (főnévi igenevek halmozása, a különböző nagy-

ságú betűk alkalmazása és keverése, a hagyományos sor-formák felbontása) sőt síkraszállnak azért is, hogy az írónak joga van „értelemfölöttin” írni, azaz olyan szavakat kreálni és alkalmazni, melyeket senki sem ért meg.

A másik jellemző törekvésük a szimultanizmus, a jelenségek egyidejűségének rögzítése. A futurista festők legjellemzőbb vonása pl. az a törekvés, hogy a különböző helyen és időben fellépő jelenségeket egy képen, egymás mellett vagy éppen egymásba festve ábrázolják. Ennek következtében a tárgyak darabokra törve, izgatott vibrálásban jelentkeznek az ilyen műalkotásokban. Legjelentősebb képviselőik: Severin, Carra, Soffici, Russolo.

„Kiegyenesedve a világ tetején, még egyszer odahajítjuk kihívásunkat a csillagokhoz” — harsog a futurizmus alapkiáltványa. Ám ezt a kihívást nem a csillagokhoz intézték. hanem a haleadásért küzdő, jóérzésű emberek ellen. Marinetti nem is csinál titkot abból, hogy a mozgalom nacionalista-imperialista célokért küzd. Az első kiáltványban azt mondja: „A háborút akarjuk dicsőíteni, a világ egyetlen megtisztítóját a militarizmust”. A második kiáltványban pedig: „Háborúnkat a totális győzelemig... szárazföldi és tengeri természetes határaink biztonságáig kell folytatni, mert enélkül nem lesz szabad kezünk, hogy kisöpörjünk, megtisztítsuk, megújítsuk és óriásivá tegyük Olaszországot”. S ezek után csak természetes, hogy céljai érdekében a faj öntudatát hangsúlyozza, mert „ennek a szónak Olaszország, uralkodnia kell e szó felett: Szabadság.”

Nagy Endre „Várad—Pest—Párizs”

c. könyvében megírja egy 1913-ból származó élményét Marinetti párizsi előadásáról, amely nagyon jól megvilágítja a futuristák módszereit: „Marinetti mindig gondoskodott róla, hogy előadása általános pofozkodással és rendőri beavatkozással végződjék. Hasznosabbnak vélte, ha mozgalmáról az esztetikusok helyett inkább a rendőri riporterek számolnak be, mert jól tudta, hogy ezeknek nagyobb olvasóközönségük van.”

Szabó György a futurizmus három szakaszát különbözteti meg: 1909—1915-ig, 1915—1921-ig, 1921—1943/44-ig.

Az első időszakban a mozgalom tudott értékes és progresszív törekvéseket, alkotásokat is felmutatni, a második szakaszban azonban kifejezetten prae-fasiszta mozgalommá vált. 1915-ben Papini és társai elszakadnak Marinettitől. Ők ugyanis azt vallják: „az Itália szó fölé ezt a szót kell helyezni: Szabadság, s ezek fölé ezeket: Szellem és Eredetiség. A szakadás után Marinetti irányzata, híven célkitűzésükhöz: „az állatot kell mintaképül állítani”, „a futólépést, a halálugrást, a pofont és az ökölcsapást magasztalva” a fasizmus leghívebb szolgálói lesznek, így nem csodálkozhatunk, hogy 1942-ben Marinettit a Sztálingrádot ostromló olasz csapatok között találjuk.

A firenzeiek csoportja (Papini, Palazzeschi) pedig a „társadalmilag haszno-

sabb, színvonalban magasabb művészet útjára lép,” a humanizmus irányába halad.

Külön hely illeti meg a futurizmus történetében az orosz futuristákat. Az orosz futuristák igen jól érezték azt a társadalmi válságot, amely Oroszországban a XX. század elején végbement. Lázadásuk azonban kimerült a kispolgári izlés és életmód gúnyolásában, mivel nem tudtak kapcsolatot teremteni a társadalmi mozgalmakkal. Feltűnő színű ruhákban jártak, gomblyukaikba sárgarépat tűztek, tudatosan megsértették az illendőség szabályait stb. A „pofon” szó ott szerepel Majakovszkijék 1912-i kiáltványában is, de óriási különbség kit ütök pofon. A közizlést-e, mint Majakovszkij, vagy az embereket, a humanitást, mint Marinetti. Majakovszkij maga igen hamar leküzdötte a futurizmus „gyermekbetegségét,” ami annál is könnyebb volt, mert ő tudta, mi választja el őt a futuristáktól: „Bennem a szocialista pátosza él, aki tudatában van annak, hogy az elavult dolgok elkerülhetetlenül megsemmisülnek.”

Szabó György hasznos tájékoztatást nyújtó, szép kiállítású könyvét örömmel üdvözljük és érdeklődéssel várjuk a Gondolat Kiadó tervbevett, a századeleji stílusirányzatokat elemző további kötetének megjelenését.

GÖNCZÖL ILONA